

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สมุนไพรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
The Herbs in the Buddhist Scriptures

โดย

พระมหาสมปาน ชาคโร, ดร.

พระอธิการเวียง กิตติวณฺโณ, ดร.

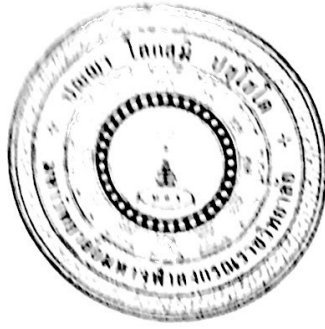
พระมหาธนรัฐ ฐฐเมโธ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พ.ศ. ๒๕๕๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610757010

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สมุนไพรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

The Herbs in the Buddhist Scriptures

โดย

พระมหาสมปาน ชาคโร,ดร.,

พระอธิการเวียง กิตติวณฺโณ,ดร.,

พระมหาธนรัฐ รัตนเมธ,ดร

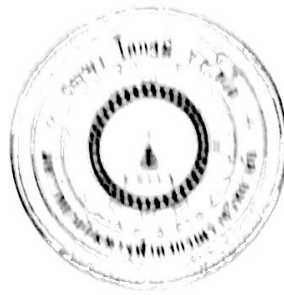
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พ.ศ. ๒๕๕๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610757010

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

RESEARCH REPORT

Subject

The Herbs In The Buddhist Scriptures

BY

Phramaha Somparn Chakaro, Dr.

Phra Athikan Weang Kittiwanno, Dr.,

Phramahathanarat Ratthamedho, Dr.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin campus

B.E. 2557

Research Project Funded By Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610757010

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : สมุนไพรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย : พระมหาสมพาน ชาคโร, ดร., พระอธิการเวียง กิตติวัฒน์, ดร.,
พระมหาธนรัฐ วรรณเมโส, ดร.
ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
ปีงบประมาณ : ๒๕๕๗
ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสมุนไพรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเพื่อศึกษาสรรพคุณของสมุนไพรตลอดถึงวิธีการรักษาโรคโดยการใช้ยาสมุนไพรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า

ยาสมุนไพรต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถานั้น สามารถจำแนกออกเป็น ๑ กลุ่ม เช่น **น้ำมูตรเน่า** มูตร ก็คือน้ำปัสสาวะนั่นเอง เพราะร่างกายของคนเราได้ชื่อว่าเป็นสิ่งเปื่อยเน่า น้ำมูตรที่ออกมาใหม่ และรองเอาไว้ในทันทีทันใด ก็ได้ชื่อว่าเป็นน้ำมูตรเน่าเพราะออกมาจากร่างกายที่เปื่อยเน่า, เภสัช ๕ ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย โดยในเบื้องต้นพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุฉันเพื่อรักษาโรคไข้เหลืองหรือดีซ่าน, สมุนไพร กลุ่มยาสมุนไพรที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกมีหลายชนิด เช่น ยาสมุนไพรที่ทำจากรากไม้ น้ำผาด ใบไม้และต้นไม้ ผลไม้ และยางไม้ เป็นต้น, เกลือ พระพุทธเจ้าทรงตรัสอนุญาตเกลือที่เป็นเภสัช คือ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาร์ เกลือดินโป่ง, ยามหาวิภฏฐ์ ครั้งหนึ่งภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ยามหาวิภฏฐ์ ได้แก่ **กูด มูตร เถົา ดิน** ให้เจือน้ำฉันทกัฬิขุ ภิกษุอีกรูปหนึ่งดื่มยาพิษเข้าไป พระพุทธเจ้าตรัสอนุญาตให้ภิกษุดื่มน้ำเจือกูดเพื่อให้อาเจียนเอาพิษออก และ กลุ่มยาเบ็ดเตล็ด อื่นๆ ที่นำมาใช้รักษาโรคเท่าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก คือ ยาคอง โลณโสวิระกะ ยามงมูลโค ฆา ข้าวสาร ข้าวสุก น้ำข้าวใส ถั่วเขียว รัญชาติทุกชนิด น้ำค่างหับทิม ปลา เนื้อ น้ำคั้นเนื้อ และการเกด เป็นต้น

ศึกษาเกี่ยวกับสรรพคุณของยาสมุนไพรที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ คือ ยากระจายรส ได้แก่ รสผาด สรรพคุณ สมานแผล เช่น หับทิม คาเสื่อ สมอ, รสหวาน สรรพคุณ ทำให้เนื้อชุ่ม บำรุงกำลัง เช่น ตาล น้ำมัน น้ำผึ้ง, รสเมาเบื่อ สรรพคุณ แก้พิษสัตว์กัดต่อย โลหิตเป็นพิษ เช่น กระเบา ข่อย, รสขม สรรพคุณ บำรุงโลหิตและดี เช่น กระดอม กระสันพัก

ช็อก, รสเผ็ดร้อน สรรพคุณ แก้ลม จุกเสียดแน่นเฟ้อ เช่น กระเทียม กะเพรา, รสมัน สรรพคุณ บำรุงเส้นเอ็น ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย เช่น งา ถั่ว, รสหอมเย็น สรรพคุณ บำรุงหัวใจ เช่น ดิน, รสเค็ม สรรพคุณ รักษาเนื้อผิวหนังไม่ให้เน่า เช่น เกลือ ฝู, รสเปรี้ยว สรรพคุณ แก้เสมหะ ฟอกโลหิต เช่น มะขาม และรสจืด

การรักษาอาพาธในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจึงรักษาทั้งสองส่วนไปพร้อมๆ กัน คือทางด้านจิตใจนั้นจะบำบัดรักษาด้วยธรรมโอสถ ส่วนทางด้านร่างกายมีวิธีการรักษาโดยใช้การแพทย์แผนโบราณและสมุนไพรต่างๆ ซึ่งการรักษาอาพาธทางด้านร่างกายในสมัยพุทธกาลเท่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ให้กินยา ให้ดื่มยา ทายา นัตถุยา การรมหรือการสูดควันที่เป็นยา การกรอกยา การผ่าตัด และการขับพิษ เป็นต้น ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามประเภทของโรคต่างๆ ดังนี้ ๑) วิธีการรักษาโรคลม วิธีการรักษาโรคลมในสมัยพุทธกาลนั้นมีหลายวิธี เช่น ดื่มน้ำมันที่หุงเจือน้ำเมา เข้ากระโหลกนมไอบไม้ รมใหญ่รดตัวด้วยน้ำที่ต้มให้เดือดด้วยไอบไม้ นิ่งตัวในอ่างน้ำ ฉันทกระเทียม หากเป็นโรคลมเสียดยกตามข้อจะรักษาด้วยวิธีระบายโลหิตออก เป็นต้น ๒) วิธีการรักษาโรคฝีและโรคฝีดาษ มีภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคฝี พระพุทธเจ้าจึงให้รักษาด้วย “การผ่าตัด” แล้วพอกแผลด้วยยาใช้ผ้าพันปิดแผลไว้ หากแผลคันก็ให้ชะล้างแผลด้วยน้ำแป้งเมล็ดพันธุ์ผักกาด ถ้าแผลขึ้นหรือเป็นฝักก็ให้รมแผลด้วยควัน หากมีเนื้องอกยื่นออกมาก็ให้ตัดเนื้องอกนั้นด้วยก้อนเกลือ แล้วใช้น้ำมันทาสมานแผล และใช้ผ้าเก่าที่สะอาดๆ ชับน้ำมัน ๓) วิธีการรักษาโรคปวดศีรษะ วิธีการรักษาโรคปวดศีรษะในสมัยพุทธกาลนั้นมีหลายวิธี เช่น การนัตถุยา การใช้น้ำมันทาศีรษะ และการสูดควันที่เป็นยา เป็นต้น ๔) วิธีการรักษาโรคอื่นๆ เช่น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผอมเหลือง พระผู้มีพระภาคจึงให้รักษาด้วยการ “ดื่มยาผลสมอดองน้ำมูตรโค” และโรคผอมเหลืองนี้ยังสามารถรักษาด้วย “เนยใส” ได้เช่นกัน เช่น กรณีพระเจ้าจันตปัชโชติทรงประชวรด้วยโรคผอมเหลือง หมอชีวกโกมารภัจจ์จึงนำเนยใสมาปรุงเป็นยารักษาพระองค์จนหาย ๕) การผ่าตัด ในสมัยพุทธกาลมีตัวอย่างบันทึกการผ่าตัดไว้ในพระไตรปิฎก ๒ เรื่อง คือการผ่าตัดเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ และการผ่าตัดบุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสี โดยมีแพทย์ผู้ทำการผ่าตัด คือหมอชีวกโกมารภัจจ์ ๖) วิธีการขับพิษในสมัยพุทธกาล วิธีการขับพิษออกจากร่างกายในสมัยพุทธกาลตามที่บ้านทีกไว้ในพระไตรปิฎกนั้นมี ๓ วิธีคือ การขับพิษด้วยการขับถ่าย การขับพิษด้วยการเดินจงกรม และการขับพิษด้วยการอบร่างกายในเรือนไฟ

Research title: The Herbs in the Buddhist Scriptures
Researchers: Phramaha Somparn Chakaro , Dr.
Phra Athikan Weang Kittiwanno, Dr.,
Phramaha thanarat Ratthamedho, Dr.
Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin Campus
Fiscal year: 2557/2014
Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This objective is to research and study about Buddhist Canon and the effect of the herbal medicine to take care of all kinds of sickness and have effectively result.

All herbal medicine in the Buddhist Canon can be separated in groups for example ammonia as a medicine or urine. In generally our body is rotten decomposed, so the urine that just issued and having it. It is the decay urine slop. All remedy, 5 all ghee, oil, honey and molasses. The Buddha, at first, had allowed all monks having it as the medicine for taking care of sickness to maintain yellow fever, jaundice. There are many kinds of herbal medicine groups in Tipitaka such as the herbal that made of foundation, fruits for having salt as a medicine therapy. They are sea salt, black salt, rock salt, alkaline soil, Yamahavighak once, a monk was bit by a sake. The Buddha allowed to having Yamahavighak as a medicine which had ingredients of solid waste, urine, ash, soil, mixed with water to drink for the toxin, and another monk had taken some poison and the Buddha let him drink the water with solid waste and threw all poison up, and there were other miscellaneous. Brought up to remedy the disease which said in Tipitaka, for example pickle medicine,

Lonasoviraka, flour medicine, dung, rice, steam rice, mug bean, all water cereal, potassium permanganate water, fish, meat, soup meat and Brandy zone etc.

To study about the thrives of herbal medicine in the Tipitaka, there are many categories of taste. Astringent is for harmonize the wound such as pomegranates anchor. Sweet is for soak flesh, nourish such as sugar, milk, honey. Drunk taste is for insect bites. Blood poisoning such as chaulmoogra, Siamese rough bush. Bitter is for nourish and Gallbladder such as *Gymnopetalum chinensis*, *Euphorbia antiquorum*, *Gymnopetalum integrifolium*, hot and spicy for feel colic, Stopper such as Garlic, Besil. Creamy taste such as tendon, warm such as bean, saseme, smell fresh and cool is for heart such as soil. Salt taste is for rotten flesh, meat such as salt, honey. Sour taste is for phlegm, purify blood such as tamarind, *Thumbergia laurifolia*.

The Remedy for sickness in the Tipitaka are to maintain to ways in the same time for mind sickness is maintain by the Dhamma and illness is maintain by physical medicine and herbal medicine. To maintain sicknesses in and old time. In the Tipitaka said about taking, drinking, pasting, smelling, fumigating, smoking, operated, which are deference sickness diseases as are:-

(1) the collapse there are many ways for maintain, boiling oil, dilute with liquor, fumigate with leaves in tent fumigate, steam in tube, eating garlic. If the sickness caused by feel colic joint spraining would be cured by expel some blood out.

(2) Pustule, small pox, there was a monk had a pustule. The Buddha gave him and operated and wrapped with some cleaned clothe and if happened has an itch them clean up with crisp head flour and if the wound was wet, or blemish would be cured by fumigating with the smoke and if it had some flesh come out then had to cut with the salt cube and put some oil on and blotted with old clean cloth.

(3). For headache, in those times can be remedy by some sniffing medicine oil treatment and etc.

(4) Other disease for example yellow fever which can be used by ghee, pickle with bull pisses and could be remedied with butter for example the King Candhapatjoti had disease. Jivaka Kumar Bhaccha used butter for curing.

(5) The operation in those day had two operation stories said in Tipitaka that there were two operations, one is rich man in Varanasi and another was a son of a rich man in Varanasi. Both of them were operated by Jivaka Kumar Bhaccha.

(6)The expel in those day were three ways expelling by excreted, expelled by meditation walk and expelled the body in heating house.